

Ա Ր Ե Ո Ւ

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ
ԹԻ 12.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ւ

ԴԵԿԵՄԲԵՐԻ 31
1869.

Ա Զ Գ Ա Ց Ի Ն , Բ Ա Ն Ա Ս Ւ Ր Ա Կ Ա Ն Ե Ւ Գ Ր Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Ց Ա Ր Դ Ո Ր Ա Զ Գ Ա Ս Ի Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ը

Ա Յ ն մեծ մարդիկը . կրօնից ապաւ տութեան սրտով բաղձացող բարը բազմութիւնը՝ այսպէս հետեւեցան իրենց սրափ զգացմանց գործադրութեանը . Ծննդք անվենի հեր ներկայացան խրոխա հազիկերափ մը առջեւ , անոնք չի խրաբուեցան այն վայրագ բանաւորի մեծամեծ և մի խստաւմներէն , որ պէս զի հայոց ազգը չի զրկափ Քրիստոսի առենամեծ խստաւմնեն թէ՝ և լր խստավինեացի զիս տռաջի մարդկան , խստավանեցաց և ես զնմանէ տռաջի հրեշտակաց ո . Ծննդք սրտով ինկան իրենց նախարարական պատիւէն , որ պէս զի հայոց ազգը պատաւաւոր մը նայ պատմութեանց էջերուն մէջ . անոնք պատերազմեցան պատուի բիւրաւոր բանակներու գէմ որպէս զի հայոց

Յ Ո Հ Ա Ր Ա Վ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ե Ր

հոգւով ատեն գերութիւնը և անձնց արիւթեանք նահատակիցան , որպէս զի հայոց չի վեհերին ազգի և հայրենեաց համար կեանքերնին զնհելչ տնոնք թափեցին իրենց բազմարգիւն արիւնը Աւարոյրի դաշտին մէջ . որպէս զի հայոց ազգը այսօր և գարուցի դարս ոռոգուելով նոյն արժամար գիտնական մնաց , աճի , ծիլ և բարգար նայ . Ծնաւասիկ ազգասիրութեան ու մենափամ և ամենանուիրական կեամը . բարքէ , ինչ մեծ փառք չշնարիսց ազգասիրաց , ասպիրի ազգին համար և պէնիլ ազգին համար , հիւանդանապատաւապիր ազգին համար և մեռնիլ , սիրով գարձեալ ազգին համար . երջանիկ և այն ազգը , որց զաւակաց պատերուն մէջ միշտ վտու է այս եռանդը .

Այն ազդը ամենեւին երկիւղ չունի, նա եթէ թշուտուութեանց անգունդն ալ գահավիժի երբեմ բըս թեան ձեռքով, դարձեալ երջանիկ է. եթէ հզօրին գերութեան չըդ թաներն ալ ծանրանան անոր վրայ, դարձեալ չի վհատիր, բատ որում օր մը չէնէ օր մը անշուշտ նայն եռանդը բորբոքելով դուրս պիտի յորդէ եւ բոլոր նոյն դժբաղդութեանց վերջ պիտի ասայ, Հայրենասէր Ո'վիլսէս մը միայն Փարաւոնի սորուկ դարձած մոզուրդը Հափառուսէն կ'ազամէ և թշուտութիւնները կը վերջացունէ: Վշտասէր Նէմին խիայն նոյն ժողովուրդը Բարելսնի գերութեանէն կ'ազատէ եւ իւր սիրելի հայրենիքը կը դարձունէ, զդօն Օօրաբարել մը Դարեհին շնորհացը Ոարժանանալով ժագաւորին բոլոր պարզ եւաց մէջ իւր աւերակ հայրենիքը կընտրէ և անոր շինութիւնը կը ինդրէ, կորովի Ո'ակաբայցելիք դարձեալ հայրենեաց սիրով սպեւորած գոռոզ եւ ամբարիշա Ծնախոքը կը խոնարհեցունեն և կրօնի սրբութիւնը նորա պղծութեանէն անձատ կը պահպանէն:

Տ Այսպէս էր նա եւ երբեմ մեր ազդն ալ բարեէ, երջանիկ էր այն ատեն. այն և մեր հայրենիքն ու մայր Հայատանը, երբ իւր ծոց ասանկ կորիւններ կը մնացանէր, զաւակներ որք իրենց արի արտերուն մէջ հայրենեաց սէրը իւր նուիրական եւ իւր ամբին կայն անշիջաննելի կը պահէնին: Նա չէր վհատած նոյն իսկ այն ատեն երբ իւր արքայական թագն ու գաւաղանը կորուսած այրի կը նատէր. այն կը ծիծաղէր նա Ծունական խռամանկութեան վրայ, և կը ծագեր Պարսկական յուսահատ կատաղութիւնը, բատ որում քաջ կը ճանաչէր նա իւր որդիքը, գիտէր որ անոնց

համար սարբ էր հայրենիքը, սուշունի ի էր Հայատանը և սիրելի աղջութիւնը, մինչդեռ ՚ի մեծ դժբաղդութիւն, ներկոյ դարուս մէջ շատերուականին առվարական և աննշան դարձեր են սոյն բառերը, շատերը անմըտութեաւիք կը ծիծաղըն սոյն բառեն բուռն վրայ և շատերուն անձանաթ են գրեթէ այն բառերը: Ուստի հիմայ աւելի դժբաղդ է մեր Ացր, քան թէ այն ատեն, երբ Շահաբասայ, Ո էնկ թէմուրի և Զէնիկիվանի արիւնարբու սուրերուն զօն կ'ըլլար. այն այն ատեն աւելի երջանիկ էր կ'ըսեմ մեր ազդը, բատ որում հարսանիքը հեթանոսութենէ էր և յայտնի, որովել Հայատանի զաւակունիքընի կամ վաղմելով բռնութեան, ազդութիւնը անարտա և անխախտ կը պահպանէն, իսկ հիմա յայտնի բռնութիւն չի կոյ հեթանոսներէ, այլ գաղոնի հետամտութիւններ: Պատպահան և Յունական եւ կրօնի հրապարաններ և որք իրենց գաղանի նպատակը քրիստոնէական միրոյ պատրուական սրողած՝ կը յաջողին ատեն մեր Ացրի միամը տութիւնը պատրել և անկից մաս մը կորպելով իրենց մէջ անհետացնել. ե՞ի հարկէ սյսպէս պիտի ըլլայ, վասնվի փորձուած ճշմարտութիւն մ' է, որ յայտնի բռնութիւնը, մարդուն զգուցումները կ'արթնցունէ, և հաստատամութիւնը պատել կ'ամբայլն դէ և կը կաղպտուրէ. իսկ գաղտնի հետամտութիւնն ու պատիր երեւ ցիթը մարդը քննացնելով, յանզգասատից իւր մութիւն մէջ լարած թակուրդը կը ձգէ: Հնաւասիկ այս է մեր ազգի տարտամ վիճակը. մեր ազգի մեծ մասը նոյն քննոյն մէջ կը խորդայ այսօր, շատ երբ նոյն որով այթներուն բոլորութը

կը տատանին անդիմութեամբ ։ Այսն մահամերձ ժողովուրդը նոյն վտանգնեարէն ազատելու համար զօրաւոր մէջ առ քերու կը կարօտի ։ ճշմարիտ ազդաւուր և հայրենատեր սրաւերու պէտք ունի ։ Ուր են ուրեմն մեր ազգասէրը ։ Ները զար ունիմք կը կարծենք ։ ինչուն չեն փութար և այն վնասաւց առաջն առնուր ։ ուր է անոնց այս և ասոնց նման ազգաշէն գործերը, ոչ ապաբէն ։ ՚ի գործոց իւրեանց ծանիլիք զնոսադ ըսաւ մարդկութեան բարերարը ։ Կը տեսնէնք պատմութեանց մէջ մեր ըստ քանչիլ նախահայրերը, որք ճշմարիտ հայրենասիրութեան և ազգասիրութեան փառաւոր տիտղոսար կը կրեն ։ այս քաջասիրու մարդիկ ըսկ խօսքով չեն ատացան այս պատիւր, այլ իրենց արժանաւոր գործովիք ։ Ծնոնք ազգին բարիք գործած են այն դարերու մէջ ուր արդարութիւնն և իրաւունքը նշանակութիւն չունէր ։ իրաւունքը հզօրին էր, և գործ տեսնալը զինքր, վասն որց ազգը սիրել և անոր օգուազ ար պաշտպանել, կեանքը վասնդի գնել ըսել էր ։ վասն զի իրաւանց պաշտպան հայրենասէրը պարաւառ որ էր ։ զէն ՚ի ձեռին պատերազմի գալս իշնար ։ համ կամ մեռցնելով անիրաւութեան ազգանուն ազատերազմի գալս իշնար ։ համ կամ մեռնելով պարաւառ որ էր ։

Իսկ հիմա մենք, որ ձ. գ. պարուն մէջ կ'ապրինք, գործ մը ուր արդարութիւն և իրաւունք կը թագաւորէ, ուր աերութիւնները անխոնջ կ'աշխատին հաւաարութիւնն, ուր ազատութիւնը արմատացնել ժողովուդեան մէջ, ուր ազգի մը յառաջադիմութիւնը իւր կամքէն կախուալ է ։ մանաւանդ (Օսմանեան Բարեխնամ) Տէրութիւնը, այսպիսի արտօնութիւնները չնորհած է իւր հպատակաց, որք յառաջադիկ մարդեան փափառով ազգաց առջեւ-

ընդարձակ առպարէզ կը բանան արնարգել իրենց նպատակակւոր հառ ներու ։ Ունք որ այն գարուա մէջ անդամ մեր նախահայր ազգաշէն գործաքնիքն զուրկ կը գանութինք, ինչպէս կը համարձակինք ուրեմն զմել զ անսնց որդիրը անուանելուաւ մէջ ապաբէն ։ որ գիք Աբրահամու, զգործ Աբրահամ մու պարտին գործելու ։ Ենոնք որ ազգ գիք սիրոյն համար կեանք պատիւր միա անդաման կը գոհնանք յառաջ ժամանակին համեմատ գոհողութեան աստիճանն ալ կը մեղմանայ ։ ՚ի բրկաց գարուա մէջ ազգասիրութիւնը շատ մեծ բանի չի կարօտիր և միայն գործ ծունելութեան պէտք ունի նա, կամ լու եւս է բաւել սրաի և զգացման և սիրու և զգացում կրող ազգասիրին միջոց չի պակսիր իւր նպատակին հառ ներու համար, եթէ բւնիս սիրու եւ կամք ազգին բարեացը աշխատելուր կը աեսնեա շատ պարագայներ որ քեզը ձեռնուու կ'ըլլան քանի որ այսպէս է, քանի որ ժամանակը և պարագայները մեզ կը ներին և մենք չենք յառաջանար ։ ինչ կը նշանակէ ուրեմն այս անապարերութիւնը, չէ որ անդպայութիւն և այս շեշտելով կ'ըսեմ, անձ զգացութիւն զ վասն զի եթէ մեր ազգին կառավարութեան գլուխ անցնուզ գործակատարները զգացում ունենաւ, յին և նոյն նուիրական պաշտօնը փոխանակ իրենց կրից գործիք ընելու պիշտ իւր նպատակին գործածէն, հիմա մեր ազգը այս վիճակին մէջ չէր հեծեր, Օգալ և գործել, ահա այս է ար մարմնոյ մը կենդանաւթիւն կուտայ ։ աւրեմն եթէ կ'ուղենք ապրի՞ պէտք է գործնենք ազգաշէն գործեր,

գասն զի անդործութեան հետեւանքը
ման է թ

— Ո՞եր նախահարց թշնամին բռնու-
թիւնն էր ա անոնց այս բռնութեան
դեմ ազգային իրաւունքը պաշտպա-
նելու համար միջացներ կը գոտնէին և
զրանցներ կը հիմնէին + վարժ վորք
կը պատպատեին, և այդիսկան դրոշը
պարզեցի թռնութեամբ բռնութեան
կը յաղթէին ։ Ո՞եր ոիներիմ թշնամին
ու գերից տգիսութիւնն է այսօր և ո-
րուն մահամիթ ճիրաններուն տոսկ
կը հեծեն, հաղարաւոր թշուառ ան-
համեմերա որք մեր պատպահին մարմինը
կը կազմեն։ Տգիսութեան տապալին
է ըստաւորաթիւնն ու յառաջադի-
մաթիւնը յառաջադիմութեան հա-
մար հարկաւոր են ուստամնարաններ և
որ միակ գարման պիտի ըլլան մեր ազ-
գային ակարաւթեան ։ ուր է ուրեմն
մեր բազ ասիրաթեան եռանձնը ու-
սնեմ արդասիքը, ինչն չենք փութար
ազգին գերութեան շղման խուել և
անդապասութիւն պարզեւել քանի
որ մերաստիք ազիսութիւնն է այս որ
է ար մեր բազը զօրութիւնը անոր
գեմ գարձունենք ։ ձայն տանը իրաւ-
ուուա բանենք զիրար, ուստամպան-
ներ կառուցանենք ։ ա. առ մնականներ
հասցանենք, ճշմարիս աղասութիւն
սիրոց բանուններ կազմենք, լուսաւո-
րութեան խորհրդաւոր գրոջը պար-
զենք, մամբոց զօրութիւնը կրկնապատ-
կենք և գրենք կարդանք խօսիք, ՚ի
լուր աշխարհի քարոզենք, ինչ որ չըլ-
մարիս է ո ինչ որ արդար է + ինչ ար
բարի է և ինչ որ օգտակար է ։ Այս
է ազգասիրաւթեան յասկանիչը ։ ազ-
գայինք, այսպէս պէս ար գործենք ո
եթէ ճշմարիս ազգասէր ենք ։ հսդի-
ներ պէտք է պատրաստենք որ ուստին
ստութիւնը, աստեն վաստութիւնը,
գարշն, ըղոցորթութիւնէ ու ուժգան

անկիս փառասիրութիւնէ ։ հորդեն
տղիսութիւնը եւ փարատին անոր
մարդկային մուս մմնալորտին վաս
սփաած խաւարը սիրեն լցուր, սիրեն
ճշմարտութիւնը և բարին ։ Այսոն
մեծ է ահաւատիկ ճշմարիս պազտու-
թին պաշտոնը ։ Երիսցեք ուր րեմ աղ-
գատերներ ու գործունեաց և մրաջան
եղիսու փորձեալը վերսախն փորձելը յի-
մարտութիւն է ։ փորձ առեւ անցեալ
և ներկայ անհամար Կոտսիկիր դէպ-
քերեն ո որոց երկուուն ար վայրկինէ ի՛
վայրկեան կը շրջեն արդերու ճակա-
տագիրը, առնեցմէ մին ՚ի իրաւար կ'ա-
ռաջնորդէ մարդը և միւոր ՚ի ըս-
հնն ուր բանը իւր բորը շքեղութիւ-
նը կոկի փայլի և վի հութեամբը սիրել
մարդուն վաս, հնն ուր մարդը ա-
ռաջնորդութեամբ կ'ըսկի բարձրանալ
և վիւմանալ, հնն ուր մարդուը հոգին
ազնուանալով և նրբանալով կ'ըսկի
սիրել այն ամենը ինչ որ գեղցիկ է
և ինչ որ բարի, և ասեց այն ամենը
ինչ որ չար է և հագւց բարի մասնու-
թեանց տպագանիչ, հնն այն լուսոյն
մէջ միայն պիտի կարտպնան մարզիկ
համիլ այն կատարելութեան, որուն
համար ստեղծած են և զոր օրինաց
ու մարդորեկից լցումն Յիսուս պատ-
հանցած է մարդկային ազգէն ։ Ավել-
ար կատարեալ սրբէս և հոյրն ենք
երկնաւոր կատարեալ է ու ՚ո՞ն նաև
մենք այցք պիտի սրբինք ճշմարիս
հայութիւն, ճշմարիս ազգութիւն և
ճշմարիս հայրենասիրութիւն ։

Հնն գարձեալ այս իշխանազուններ
ըստի վարժին Ա արդաններ ըլլալուա
հայ կղերը ՚ի եւններ և հայ ժողու-
վուրգը Եր գարու ժողովուրգ ։ Այս
է ահա ճշմարիս ազգասիրի մը մթո-
գարուում առ իւր ազգն ունեցած
պարտաւորութիւնները ։ ասսնէ են
ճշմարիս ազգասիրաց վի հագայն գոր

Ները Շայոյ գործքերով անոնք կրնակ ճանցուիլ ազդին եւ բողոք մարդ. կութեան ու եւ առնցմով միայն այն դարտաշմէջ ամորդ մը արժանաւովէ և կրնայ կրել իւր կուրծքին փառ ճշմարդու աղջասիրութեան տիրողուր. իւր ահա այս ամեն բարեաց պիտի կրնաղ արժանանալ մեր ազգը այն տանեն, երբ ամեն չայ անհատ զգաց որ դաստիարակութեան իւր շնչած ողին հաւասար պէտք ունի. խոսութանի բանին և գործով որ իւր փառը ազգի փառագրութեան մէջ է և իւր մարդ. կային կողումը յառաջդիմութեան և կատարելազգործութեան մէջ.

Ա. Գ. Հակոբան Լուսաց.

ԿԵՆՍԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՄՓԱԼՈՅ
ՔԱՐԱՎԱԿՈՒԹԻՒՆ Ա. Ա. Բ. 11

Ա. յստէն նա անձամբ ինքն իրեն նը կարագիրը ըրած էր, որպէս զի շարունակ իրեն աշաց առջև այն շատ-իղը տեսնելով որով Վատուած զինքը. Կ'առ ռաջնորդ էր և ըստ կարողանայ երբէք անկեց խստորիւ. Վ յնչափ արտաքոյ կարդի ձիրքերը միանալ իրեն մորի մեծութեանը հետ, ըստ զօրեցին ես արքելք ըլլալ անոր այն սքանչելի պարզասիրութեանը՝ որ նորա կենաց բռը մնացորդին մէջ փայլելով, զանիկ կա գործադիր կը հանդիսացնէր մեծու ճշդութեամբ այն ամեն պարտաւորութեանց որբ կրօնի կը հային և Սաստիկ սէր մը ունէր նաև առ Վատուածային պաշտամուն և մանաւանդ. Դաւթի նուագները՝ պրոց մէջ զարմանալի բաներ կը գտնար, իրեն բռը ըստ պւշ զրաւած էին, այնպէս որ

բերկութիւն մը կը զգար զանոնց կրը կնելով, մանաւանդ 48 դիմույն փորձ րիկ սրտաշարժ տուները. Ենր նա իւր բարեկամաց հետ Ալաղմանի գեղեցկուաթեան վրաց կը խօսէր, այնպէս կը յառ վշտակուեր մոռք և մինչեւ ինելոյեց երեւելի դիմացիներաւնք և այս մոռք խոհութիւնը զինքը զգայուն գարձուած ցոն էր դէպ ի այն ամեն բաները ու որոնցմով մարդ կը ջանայ զի յուսուան պատահել որպնց և այս մէկան մէջ թերի գանուած չէր եղայրուած.

Երբոր իրեն ամեն ամիս հրամաց նագիր կը զրի առէր, ինչպէս շատ տես զեր առվարութիւն է կ'ընեն զարմացնալի յարդանոր մը կ'ընդունէր զանոնք և ամեն օր անոնց վճիքը կը պատմէր յակ իրեն կենաց վերջին ըրս տարի ներուան մէջ, որովհետեւ կարողութիւն չունէր տշխտաւելու և ուստի միակ զլուանքն էր այցելութիւն ընել. Վ կեց կեցեաց, ուր կային սրբոց մասունց ներ դուռը հանուած և կամ որ և իւցէ հանգիս, և ասոյ հրամաց տօնաց ցոյց մը ևս ունէր ու որպէս առ զետեղը տեղեակ հըլլուր ու ուր մասնաւոր չերս մեռանդն Վատուածայիշտաւութիւն կը տեսնէր, և այս ամենը այնպիսի բառ բեպաշտութեամբ կը կատարէր, որ առ մեն տեսնողները կը հանային ու եւ այս եղաւ առիթ այն ընտիր խօսքն զըր առաքինի և լուսուորեալ անձ մը ըստաւ. Վ յստու ածային շնորհը փոքրիկ բաներու միջոցաւ մեծ մորերու մէջ կը յացնուուի, իսկ մեծամեծ բառ ներու միջոցաւ հասարակ մոռց մէջ ու ա

Վ յս մեծ պարզմուութիւնը մանաւանդ այն առեն կը յայտնուէր և երամարդիկ իրեն հետ Վատուածոյ վրաց կը խօսէին, և կամ ինքնին խօսք կը բառ անոր վրայ, այնպէս որ նոյն իսկ մահուան ժամանակներուն մէջ գիտ նական և առտքինի կղերական մը որ